

Ivan Toergenjev

Eerste liefde

*Vertaald en van aantekeningen
voorzien door Froukje Slofstra*

Uitgeverij Van Oorschot
Amsterdam

De gasten waren al lang weg. Het sloeg half één. Behalve de gastheer zelf zaten alleen Sergej Nikolajevitsj en Vladimir Petrovitsj nog in de kamer. De gastheer schelde om de resten van het souper te laten afruimen.

‘Goed, dat is dus afgesproken,’ zei hij, en hij nestelde zich dieper in zijn leunstoel en stak een sigaar op, ‘elk van ons moet het verhaal van zijn eerste liefde vertellen. De beurt is aan u, Sergej Nikolajevitsj.’

Sergej Nikolajevitsj, een mollige man met een poezelig, blond gezicht, keek eerst de gastheer aan en sloeg toen zijn ogen op naar het plafond.

‘Ik heb geen eerste liefde gehad,’ zei hij ten slotte, ‘ik ben meteen met de tweede begonnen.’

‘Hoe bedoelt u?’

‘Heel eenvoudig. Ik was achttien toen ik voor het eerst achter een heel charmante jongedame aan liep, maar ik maakte haar het hof alsof het niets nieuws voor me was, precies zoals ik later andere meisjes het hof maakte. Eigenlijk ben ik voor het eerst en voor het laatst verliefd geworden toen ik zes was, op mijn kindermeid; maar dat is heel lang geleden. De bijzonderheden van onze relatie zijn me ontschoten, en zelfs als ik me er meer van herinnerde: wie interesseert dat nou?’

‘Zullen we dan maar verdergaan?’ begon de gastheer. ‘Mijn eerste liefde is ook weinig belangwekkend. Ik ben nooit verliefd geweest voordat ik Anna Ivanovna, mijn huidige vrouw, leerde kennen, en alles ging bij ons van

een leien dakje: onze vaders legden het contact, we werden heel vlug verliefd op elkaar en zijn zonder verder draaien getrouwd. Mijn verhaal is gauw verteld. Ik beken, heren, dat ik bij het opwerpen van de vraag naar onze eerste liefde op u hoopte, als vrijgezellen – ik zal niet zeggen: op leeftijd, maar toch ook niet jong meer. Hebt u ons niets vermakelijks te bieden, Vladimir Petrovitsj?’

‘Mijn eerste liefde was inderdaad van nogal ongebruikelijke aard,’ antwoordde Vladimir Petrovitsj enigszins aarzelend. Hij was een man van een jaar of veertig, met zwart, al licht grijzend haar.

‘Ah!’ zeiden de gastheer en Sergej Nikolajevitsj als uit één mond. ‘Des te beter. Vertel.’

‘Goed dan... of nee, niet mondeling, dat gaat me niet goed af. Dan komt het er altijd droog en afgemeten of juist wijdlopieg en gekunsteld uit. Met uw goedvinden zal ik alles wat ik me herinner opschrijven in een schrift – en het u dan later voorlezen.’

De vrienden voelden er eerst niets voor, maar Vladimir Petrovitsj was niet te vermurwen.

Toen ze twee weken later weer bijeenkwamen, had hij zijn belofte gehouden. Dit stond er in zijn schrift.

I

Het gebeurde in de zomer van 1833. Ik was toen zestien.

Ik woonde in Moskou bij mijn ouders. Die zomer hadden ze een datsja gehuurd bij de Kaloegapoort, tegenover het Neskoetsjnypark. Ik bereidde me voor op het toelatingsexamen voor de universiteit, maar ik werkte amper en deed het rustig aan.

Mijn vrijheid werd door niemand ingeperkt. Ik deed wat ik wilde, vooral nadat ik mijn laatste Franse huisleeraar vaarwel gezegd had, die maar niet had kunnen wennen aan het idee dat hij *comme une bombe*, als een bom, in Rusland was beland en die hele dagen met een verbitterd gezicht op bed bleef liggen. Mijn vader was onverschillig vriendelijk tegen me en mijn moeder schonk me nauwelijks enige aandacht, ook al was ik haar enige kind: ze werd door andere zorgen in beslag genomen. Mijn vader, een nog jonge en heel knappe man, was met haar getrouwd uit berekening; ze was tien jaar ouder dan hij. Mijn moeder leidde een treurig leven: ze was voortdurend ten prooi aan verdenkingen, jaloezie en woede – maar nooit in aanwezigheid van mijn vader. Zij koesterde een diepe vrees voor hem, en hij was altijd even streng, kil en afstandelijk... Ik heb nooit een man gekend met een meer uitgelezen kalmte, zelfverzekerdheid en autoriteit.

De eerste weken die ik doorbracht op de datsja zal ik nooit vergeten. Het was schitterend weer; we waren aangekomen op 9 mei, precies op Sint-Nicolaasdag.* Ik wandelde veel, soms in de tuin van de datsja, soms in het Nes-

koetsjynpark, soms tot voorbij de poort; ik nam altijd een boek mee, Kajdanovs leergang der geschiedenis bijvoorbeeld, maar ik sloeg het zelden open; meestal zei ik gedichten op, waarvan ik er heel veel uit mijn hoofd kende. Mijn bloed kolkte en een zeurende pijn knaagde aan mijn hart – zo zoet en bespottelijk allemaal. Ik verkeerde voortdurend in een staat van verwachting en vage vrees, ik verwonderde me over alles en was tot alles bereid; mijn verbeelding speelde en dwarrelde rond steeds dezelfde voorstellingen, als zwaluwen in de schemering rond een klokkentoren; ik piekerde, treurde en huilde zelfs, maar door mijn tranen en mijn verdriet heen, opgeroepen door een melodieuze versregel of de schoonheid van de avond, brak als het gras in de lente de vreugdevolle sensatie van jong, bruisend leven.

Ik had een rijpaardje dat ik zelf zadelde en waarop ik in mijn eentje eropuit trok: ik ging in galop en verbeeldde me dat ik een ridder op een toernooi was – wat blies de wind vrolijk in mijn oren! – of ik hief mijn gezicht op naar de hemel en liet het stralende licht en het azuurblauw mijn wijd open ziel binnenstromen.

In die tijd kwam, voor zover ik me herinner, het beeld van de vrouw, de schim van de vrouwelijke liefde me haast nooit in vastomlijnde vorm voor de geest; maar in alles wat ik dacht en alles wat ik voelde school een halfbewust, beschaamd voorgevoel van iets nieuws, iets onnoemelijk zoets en vrouwelijks... Dat voorgevoel, die verwachting doortrok mijn hele wezen: het was wat ik ademde, wat met elke druppel bloed door mijn aderen stroomde... en het zou nu onherroepelijk gauw werkelijkheid worden.

Onze datsja bestond uit een houten herenhuis met zuilen en twee lage zijvleugels. In de linkervleugel was een

piepklein fabriekje van goedkoop behangpapier gevestigd. Ik ging er geregeld kijken hoe de tien magere, onverzorgde jongetjes in hun vuile kielen en met hun uitgeteerde gezichten steeds weer op de houten hefbomen sprongen die de vierkante blokken van de pers lieten neerkomen om zo, met het gewicht van hun tengere lijven, de bonte patronen op het behang te drukken. De rechtervleugel stond leeg en was te huur. Op een dag, een week of drie na de negende mei, gingen de luiken van die vleugel open en verschenen er vrouwengezichten achter de ramen; er was een gezin komen wonen. Ik weet nog dat mijn moeder die dag tijdens het middageten bij de huismeester informeerde wie onze nieuwe burens waren en dat ze eerst, bij het horen van de naam van vorstin Zasekina, niet zonder een zeker ontzag zei: 'Goh! Een vorstin...' om er daarna aan toe te voegen: 'Die zal wel verarmd zijn dan.'

'Ze zijn met drie huurrijtuigen gekomen, mevrouw,' merkte de huismeester op, terwijl hij haar eerbiedig een schotel aanreikte, 'ze hebben geen eigen rijtuig, en het meubilair stelt weinig voor.'

'Dacht ik al,' antwoordde mijn moeder, 'en toch is het maar beter zo.'

Mijn vader wierp haar een koele blik toe; ze viel stil.

Vorstin Zasekina kon inderdaad niet rijk zijn: de vleugel die ze had gehuurd was zo vervallen, klein en laaggezolderd dat mensen die ook maar enigszins bemiddeld waren niet bereid zouden zijn er te gaan wonen. Overigens ging dat alles toen langs me heen. De vorstelijke titel maakte weinig indruk op me; ik had net *Die Räuber* van Schiller* gelezen.

Ik had de gewoonte om elke avond met een geweer door onze tuin te zwerven, spiedend naar kraaien – die behoedzame, roofzuchtige en sluwe vogels had ik nooit kunnen uitstaan. Op de dag waarover het hier gaat was ik ook de tuin in gegaan, en nadat ik vergeefs alle lanen had afgelopen (de kraaien herkenden me en lieten alleen uit de verte hun hortende gekras horen), kwam ik toeval- lig bij de lage schutting die ons eigen domein scheidde van de smalle strook tuin die achter de rechtervleugel lag en daarbij hoorde. Ik liep met gebogen hoofd. Plotseling hoorde ik stemmen; ik wierp een blik over de schutting en bleef stokstijf staan... Voor mijn ogen was een vreemd schouwspel gaande.

Op enkele passen afstand, op een open plek tussen de groene frambozenstruiken, stond een lang, slank meisje in een gestreepte roze jurk en met een wit doekje om haar hoofd. Ze werd omringd door vier jongemannen, die ze om de beurt op hun voorhoofd tikte met van die kleine, vaalwitte bloempjes waarvan ik de naam niet weet, maar die alle kinderen kennen: ze vormen kleine zakjes en barsten met een knappend geluidje open wanneer je ze tegen iets hardts slaat. De jongemannen boden haar zo gewillig hun voorhoofd, en in de bewegingen van het meisje (ik zag haar van opzij) lag iets zo bekoorlijks, iets zo gebiedends en tederds, spottends en liefs, dat ik haast een kreet slaakte van verbazing en plezier en zo'n beetje alles ter wereld gegeven zou hebben om ook door die bevallige vingertjes

op mijn voorhoofd getikt te worden. Mijn geweer gleed in het gras, ik vergat alles en verslond met mijn blik dat slanke figuur, het halsje, de sierlijke armen, de licht verwarde blonde haren onder het witte hoofddoekje, de half geloken, intelligente ogen, de wimpers en de tere wangen daaronder...

‘Zeg, jongeman!’ klonk opeens een stem naast me. ‘Mag dat wel, zo naar vreemde jongedames kijken?’

Er ging een rilling door me heen, ik kon geen woord uitbrengen... Naast me, aan de andere kant van de schutting, stond een man met kortgeknipte zwarte haren me ironisch aan te kijken. Op hetzelfde moment draaide ook het meisje zich naar me om... Ik zag enorme grijze ogen in een levendig, beweeglijk gezicht, en heel dat gezicht brak opeens open in een brede lach, haar witte tanden schitterden, haar wenkbrauwen schoten komisch omhoog... Ik bloosde hevig, griste mijn geweer van de grond en holde, achtervolgd door een klaterend maar niet kwaadwillig gelach, naar mijn kamer, wierp me op bed en sloeg mijn handen voor mijn gezicht. Mijn hart leek op hol geslagen; ik voelde me diep beschaamd en uitgelaten, bevangen door een ongekennde opwindning.

Toen ik op adem was gekomen kamde ik mijn haar, knapte me op en ging naar beneden voor de thee. Het beeld van het jonge meisje zweefde nog steeds voor me uit, mijn hart bonsde niet meer maar voelde nu aangenam beklemd.

‘Wat is er met jou?’ vroeg mijn vader opeens. ‘Heb je een kraai geschoten?’

Ik wilde hem alles vertellen, maar beheerste me en glimlachte alleen bij mezelf. Toen ik naar bed ging draaide ik, zonder zelf te weten waarom, drie keer rond op één

voet, ik smeerde pommade in mijn haar, ging liggen en sliep de hele nacht als een os. Tegen de ochtend schrok ik even wakker, tilde mijn hoofd op, keek gelukzalig om me heen – en viel weer in slaap.

Hoe kan ik met ze kennismaken? was mijn eerste gedachte toen ik echt wakker werd. Voor de ochtendthee liep ik de tuin in, maar ik kwam niet te dicht bij de schutting en zag niemand. Na de thee liep ik een paar keer de weg voor de datsja op en af – en gluurde uit de verte naar hun ramen... Ik meende achter een gordijn háár gezicht te zien en maakte me verschrikt uit de voeten. Toch moet ik met ze kennismaken, dacht ik, doelloos heen en weer lopend over het zanderige terrein voor het Neskoetsjnypark – maar hoe? Dat is de vraag. Ik riep me de ontmoeting van gisteren tot in de kleinste details voor de geest: om een of andere reden herinnerde ik me vooral scherp hoe ze me had uitgelachen... Maar terwijl ik me druk maakte en allerlei plannen verzon, had het lot zich al over me ontfemd.

In mijn afwezigheid had mijn moeder een brief ontvangen van de nieuwe buurvrouw, op grijs papier en verzegeld met de bruine lak die alleen door postkantoren en op de kurken van goedkope wijn wordt gebruikt. Het was een brief vol taalfouten en geschreven in een onverzorgd handschrift, waarin de vorstin mijn moeder om voorspraak vroeg. Mijn moeder stond, volgens de vorstin, op goede voet met bepaalde aanzienlijke personen van wie haar lot en dat van haar kinderen afhing, aangezien ze in een aantal uiterst belangrijke rechtszaken was verwikkeld. ‘Ik wendt me tot u,’ schreef de vorstin, ‘als adelukke dame tot adelukke dame, en zodoende heb ik het genoe-